

Національний університет цивільного захисту
України
Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

«Затверджую»
Завідувач кафедри СіГД
Полковник служби ЦЗ
О.В. Рябініна
«___» квітня 2019р.

ПОЛІТОЛОГІЯ
ТЕМА №5: «ОСОБА ТА ПОЛІТИКА»

План

1. Основні теорії політичної соціалізації особи.
2. Політична поведінка та її типи.
3. Основні теорії політичних еліт.
4. Види рекрутування політичних еліт.
5. Феномен політичного лідерства.
6. Типології політичного лідерства.

Час проведення : 4 години

ОСОБА І ПОЛІТИКА.

- 1.Співвідношення особистості, суспільства, держави в політичній думці.
- 2.Політичские соціалізація і політична участь.
- 3.Політичское лідерство.
4. Права і свободи людини і громадянина.

Складний і багато в чому трагічний досвід розвитку людства у XX столітті визначив як найважливішого імперативу сучасного політичного життя необхідність її гуманізації. Усвідомлення цієї необхідності знайшло своє вираження в понятті «людський вимір політики», утверджений в політичному лексиконі кінця XX століття. Найважливішим критерієм оцінки внутрішньої і зовнішньої політики державної діяльності політичних і громадських організацій, рухів стали реальні досягнення в справі гарантованості прав і свобод особистості, забезпечення людині гідних умов життя і можливості самореалізації, в тому числі і в суспільно-політичній сфері. Пошук шляхів до суспільного ідеалу в цьому плані включає в себе рішення і низки теоретичних проблем.

Перша і найбільш загальна з них - це проблема співвідношення особистості, суспільства і держави.

В історії політичної думки склалися дві головні традиції постановки і концептуального вирішення цієї проблеми - колективистская і індивідуалістична (ліберальна). У сучасних політичних доктринах ці традиції виражені не тільки і не стільки в чистому вигляді, скільки в різних варіантах їх поєднання.

Вихідним моментом для колективістської традиції служить визнання безумовного пріоритету інтересів і волі суспільства над інтересами і волею особистості. Суспільство розглядається як певна органічна цілісність, інтереси якої превалюють над інтересами її частин, тобто індивідів. Ця традиція склалася ще в стародавньому світі. Вона простежується у навчаннях Сократа, Платона, Аристотеля. У новий час колективистская концепція використовувалася в різних за своїм змістом політичних доктринах - від буржуазного радикалізму Ж-Ж.Руссо до утопічного соціалізму і марксизму. Крайня форма колективізму представлена в ідеології тоталітарних режимів XX століття. У ній відбувається повне розчинення і підпорядкування особистості суспільству при фактично повній одержавлення останнього. При тоталітарному режимі межі діяльності держави та її компетенція не обмежені, людина перетворюється на гвинтик єдиного політичного механізму, повністю знімається питання про його автономності та політичної суб'єктності. Індивідуалізм також має історичне коріння в античності, зокрема у навчаннях Епікура, грецьких і римських стоїків. У новий час індивідуалізм став стрижнем ліберального світогляду, сформованому в період буржуазних революцій XVII - першої половини XIX ст. Центральне місце серед гасел цих революцій займали вимоги свободи і рівності громадян перед законом. Класичний лібералізм, спираючись на природно-правову теорію, доводив незалежність основних прав людини - на життя, свободу і власність - від держави, їх природжений і невідчужуваний характер. Особистість розглядалася у ліберальній теорії як джерело влади, а сфера компетенції держави обмежувалася завданнями забезпечення громадського порядку та охорони прав і свобод громадян. Безумовний пріоритет віддавався індивідуальній свободі, яка захищається від втручання не тільки з боку держави, але і з боку суспільства в цілому. Багато ліберали критикували революційні теорії народного суверенітету, вважаючи, що необмежена влада народу не менше небезпечна для індивідуальної свободи, ніж необмежена влада абсолютного монарха. Борьба общественных сил под либеральными лозунгами за утверждение гражданских прав и свобод сыграла положительную роль, способствовала демократизации политической жизни, развитию институтов представительной демократии.

Однако вскоре обнаружилась и ограниченность классического индивидуализма. Он вел к своеобразной социальной атомистике, рассматривая общество Лишь как механическую совокупность автономных личностей. К тому же изменившиеся экономические условия

требовало отхода от концепции строгого невмешательства государства в экономику и социальную сферу. Трансформируясь под воздействием ЭТИХ достойных факторов, либерализм пришел к идеям государственного регулирования экономики и социальной сферы. Либеральноиндивидуалистическая концепция личности обогатилась некоторыми традиционными для коллективизма понятиями, такими как «социальные права», социальная справедливость и солидарность.

В послевоенный период усилилась тенденция к синтезу индивидуалистический и коллективистских концепций личности. Эта тенденция особенно отчетливо проявляется в различных концепциях социального государства, в частности в политических доктринах социал-демократов и христианских демократов. В них подчеркивается необходимость сочетания принципов индивидуальной свободы, справедливости, солидарности и общего блага. При сохранении свободнорыночных механизмов и индивидуальной свободы большое внимание уделяется достижению общезначимых целей, государственной поддержке гражданскому обществу в решении наиболее острых и трудных социальных проблем.

Что же касается политического и правового статуса личности, то в этом вопросе отмечается фактическое согласие между основными политическими силами демократических государств, основанное на международно-правовых документах по правам человека, признание человека в качестве источника власти, первичного и главного субъекта политики и всей общественной жизни.

Фактическая реализация личностью своей роли субъекта политики связана с рядом факторов и условий:

- о с политической социализацией личности,
- о с уровнем мотивации политической активности личности, который непосредственно связан с результатами политической социализации,
- о с внешними условиями политической активности личности, что подразумевает демократичность политической системы и гарантированность политических прав и свобод.

Політична соціалізація - це процес засвоєння людиною досвіду, норм і традицій політичної культури. Це частина загальної соціалізації особистості, її прилучення до соціального досвіду, становлення членом суспільства. У процесі політичної соціалізації формується політична свідомість особистості, її установки, смаки, уподобання у сфері політичного життя.

На політичну соціалізацію особистості впливають різноманітні фактори. В якості основних серед них можна виділити наступні:

- о зусилля політичної системи за політичній освіті та залученню громадян до політичного життя; це - соціалізуючий вплив освітніх установ, вплив офіційної пропаганди, пропаганди політичних партій і рухів, вплив засобів масової інформації;
- о стихійне вплив на політичну свідомість і поведінку особистості соціальної та політичної практики на макрорівні - міжнародних і внутрішньополітичних реальностей, глобальних проблем сучасності, економічної та соціальної ситуації, окремих політичних подій;
- о вплив мікросередовища - сім'ї, школи, кола формального і неформального спілкування, окремих особистостей; в молодіжному середовищі істотне значення мають неформальні групи і молодіжна субкультура в цілому;
- о особисту участь індивіда в суспільно-політичному житті, його власний соціальний досвід. В процесі практичної політичної активності відбувається перехід отриманих знань у переконання, їх перевірка особистим досвідом.

Інститути політичної соціалізації прийнято поділяти на політичні та неpolітичні. До перших відносять державні та спеціалізовані політичні інститути, партії, організації та рухи. До других - сім'ю, систему освіти, роботу, коло неформального спілкування, церква,

засоби масової інформації.

Політична соціалізація особистості починається в ранньому дитинстві і триває все життя. У найзагальнішому вигляді в ній можна виділити два етапи. Перший етап - це становлення особистості, її формування як громадянина та отримання права участі у виборах. На цьому етапі відбувається накопичення політичних знань, засвоєння основних політичних цінностей і орієнтацій. На другому етапі політична соціалізація триває вже з підключенням досвіду власної політичної практики, освоєнням нових соціальних і політичних ролей. Надалі для різних індивідів етапне значення можуть мати переломні моменти в динаміці суспільно-політичних змін, повороти власної політичної долі і т.п. З результатами політичної соціалізації тісно пов'язане політична участь громадян. Під цим поняттям мається на увазі участь у політиці автономних, приватних громадян, які не є політичними лідерами або функціонерами владних чи партійних структур. Політична участь передбачає подолання відчуження особистості від влади і політики, її активне залучення в політичний процес. Розвиток добровільних, демократичних, законних форм політичної участі вважається важливим показником демократичності політичної системи. Разом з тим проблема оптимальної міри участі пересічних громадян у політичному житті (особливо в сфері політико-владних рішень) по-різному вирішується в сучасних концепціях демократії. Прихильники елітарної демократії виходять з того, що управління сучасним суспільством вимагає високого професіоналізму і компетентності, тому необхідно звести до мінімуму тиск пересічних громадян та їх організацій при прийнятті рішень органами влади. Прихильники розширення демократичного політичного участі розглядають його як одну з основних цінностей демократичного суспільства, як спосіб самовираження і самореалізації особистості, як засіб легітимації політичної влади, захисту від бюрократизму і надмірного централізму.

Політична активність громадян в демократичному суспільстві проявляється в основному в участі у голосуванні на виборах представницьких органів державної влади і виборних посадових осіб на місцевому та загальнонаціональному рівнях, у референдумах, в участі у місцевому самоврядуванні. У ході передвиборних кампаній велика кількість громадян втягується в різні форми практичної активності - збір підписів, зустрічі з кандидатами, мітинги і т.д. Демократичні конституції передбачають і різні форми прямого тиску громадян на органи влади при прийнятті рішень, зокрема, законні форми демонстрацій, мітингів, збору підписів під петиціями, безпосередні контакти з офіційними особами. Політична активність громадян різна. У стабільному демократичному суспільстві вона найбільшою мірою проявляється в діяльності політичних лідерів, функціонерів та активістів політичних партій. Основна маса населення має помірний інтерес до політики і обмежується голосуванням на виборах і епізодичною участю у заходах місцевих органів. Певна частина громадян з різних причин проявляє політичну апатію і, як правило, не бере участі в політичному житті.

Різне підвищення політичної активності відбувається в періоди політичної нестабільності. Однак така активність носить нерідко деструктивний характер і може бути ознакою суспільної кризи.

(до змісту)

Особливу роль в політичному житті країни відіграють політичні лідери. Це люди, які висуваються на позиції керівника в масштабах політичної організації або всього суспільства завдяки особистим якостям, підтримці прихильників і логіці розвитку політичного процесу.

Різні концепції політичного лідерства, що розкривають ті чи інші грані цього складного явища, сходяться у визнанні значного впливу особистих якостей політичних лідерів на політичні процеси.

Політичний лідер загальнонаціонального масштабу покликаний вносити об'єднуючий початок в політичний процес, сприяти загальнонаціональній інтеграції, висуванню та реалізації пріоритетних цілей суспільного розвитку, мобілізації мас для їх досягнення. Від

нього чекають рішучого захисту законності і порядку, соціальної справедливості, забезпечення ефективності державного управління.

Загальновідома класифікація М.Вебера ділить політичних лідерів на традиційних (вожді племен, монархи), раціонально-легітимних (тобто розумно узаконених, обраних демократичним шляхом) і харизматичних, наділених на думку мас видатними якостями і здатністю до керівництва. Авторитет перших заснований на звичаї, традиції, друге - на визнанні законності їх обрання, третє - на вірі в особливі якості керівника.

Взаємини людини з державою, можливість особистості брати участь у політичному, соціально-економічному та культурному житті регулюються системою конституційних норм, що визначають права і свободи людини і громадянина.

Сучасне розуміння цих прав продовжує багато в чому природно-правову традицію і виходить з визнання природженого (природного), невід'ємного і священного характеру фундаментальних прав людини, що охороняються державою. Свого часу юридичне втілення ці норми одержали у Французькій Декларації прав людини і громадянина (1789), у Білль про права Конституції США (1789), у Загальній Декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 р В подальшому права людини отримали розвиток і конкретизацію в інших міжнародно-правових документах. Були створені і механізми міжнародного контролю за їх дотриманням. У Конституції України 1996 р їм присвячена а глава, складена з відповідно до загальноновизнаних міжнародно-правовими документами.

Загальноприйнята класифікація прав і свобод особистості у відповідності зі сферами реалізації поділяє їх на цивільні (особисті), політичні, економічні, соціальні та культурні. Громадянські права і свободи включають в себе фундаментальні аспекти свободи особистості. До них зазвичай відносять право на життя, свободу та особисту недоторканність, захист честі і доброго імені, свободу пересування і вибору місця проживання, право на справедливий, незалежний і публічний суд, який передбачає захист обвинуваченого і т.д.

Політичні права і свободи близькі до цивільних. Вони передбачають вільне самовизначення особистості в політичному житті, його можливість участі в управлінні державою і суспільством. Це виборчі права, свобода спілок, асоціацій, демонстрацій і зборів, свобода слова, думок, право на інформацію, свобода преси, радіо і телебачення, свобода совісті та ін.

Важливе значення мають економічні, соціальні та культурні права. Вони включають право на власність, підприємництво, право на працю і вільне розпорядження своїми здібностями до праці, соціальне забезпечення, гідний рівень життя, охорону здоров'я, на освіту, доступ до культурних цінностей і т.д.

Міжнародно-правові документи передбачають і обов'язки людини перед суспільством. Конституція України закріплює ряд основних обов'язків: сплата законно встановлених податків і зборів, збереження природи і навколишнього середовища, дбайливе ставлення до природних багатств. Конституція встановлює турботу про дітей, їхнє виховання як рівне право й обов'язок батьків. Обов'язок і обов'язок громадянина України захищати Вітчизну.

Серед гарантій прав і свобод особистості виділяють економічні та політичні. Якщо перші з них залежать від економічних ресурсів країни, то решта пов'язані з політичним режимом і правопорядком, а також рівнем загальної та політичної культури, з реальною здатністю демократичних сил та окремих громадян відстоювати їх при можливих порушеннях. Захист прав і свобод є як необхідною умовою, так і найважливішим мотивом і напрямом політичної активності особистості.

Література:

Основна:

1. Озеркин Д.П. Основы политологии: Курс лекций. - Ростов н/Д: "Феникс", 1996.
2. Мельник В.А. Политология: Учебник. - Мн.: Высшая школа, 1996.
3. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П.Горбатенка. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002.
4. Політологія: Навч. посібник для вузів / Упоряд. та ред. М.Сазонова. –Харків. 1998.

Додаткова:

1. Бро Ф. Политология / Перевод с французского. - М., 1992.
2. Бурдьё П. Социология политики. -М.,1993.
3. Гаевский Б. Философия политики. – К., 1993.
4. Зотов А.Ф. Политология как учебная дисциплина // Политология и современный политический процесс. М., 1990.
5. Бодуен Ж. Вступ до політології. – К., 1995.
6. Августин Блаженный. О граде Божием. - М., 1994.
7. Аристотель. Политика. - Сочинения: В 4-х т. - Т.3. - М., 1981.
8. Гегель Г.В.Ф. Философия права. - М., 1990.
9. Гоббс Т. Сочинения: В 2-х т. - М., 1991.
10. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии. -Собр.соч.: Т.4.
11. Мясников О.Г. Субъекты политики. // Соц.-пол. журнал. - 1993. - №№ 5, 6.
12. Политический статус личности. // Соц.-пол. журнал. - 1992. - № 8.
13. Тард Г. Личность и толпа. - СПб, 1903.
14. Шестопад Е.Б. Личность и политика. - М., 1998.
15. Таккер Р. Политическая культура и лидерство в Советской России. От Ленина до Горбачева. // США: Экономика, политика, идеология. 1990. №12.